

ra (daugiau kaip 200 knygų). Visuose skyriuose literatūra dėstoma knygų antraščių abėcėlės seka. Knygų bibliografinis aprašas labai lakoniškas.— nurodyta antraštė, retai autorius arba leidėjas, nuosekliai žymima kaina. Kadangi nenurodyti katalogo išleidimo metai, be to, nežymimi nė registruojamų knygų leidimo metai, katalogo išleidimo datą tenka nustatyti pagal papildomus duomenis.

Knygyną „Lietuva“ Rygoje L. Jakavičius (1871—1941) atidarė 1904 m., o 1905 m. jis jau turėjo savo spaustuve. 1906 m. pasirodė tipografiniu būdu spausdintas reklaminis leidinys „Kataliogas visų Lietuviškų knygų, gaunamų knygynuose Liudviko Jakavičiaus Rygoje“ (Ryga, 1906 [cenzūros leidimo data: 1906.II.13], 32 p.).

Remdamiesi šiais duomenimis, galime nustatyti ir hektografuoto katalogo pasirodymo laiką — jis buvo išspausdintas 1904 m. pab. arba 1905 m.— iki tipografiniu būdu spausdinto katalogo pasirodymo. Šią datą patvirtina ir kataloge užregistruotos literatūros lyginimas su „Lietuvių bibliografija“. Nustačius daugiau kaip 90 kataloge užregistruotų leidinių pasirodymo metus, paaiškėjo, kad beveik visos knygos buvo išleistos iki 1905 m. Kai kurių knygų nerasta „Lietuvių bibliografijos“ 3-jame tome (iki 1904 m.), bet jų nėra nei sekančiame šios bibliografijos tome. (Matyti L. Jakavičiaus kataloge yra neteisingai aprašytų arba į bibliografiją iki šiol neįtrauktų leidinių, pvz., „Sapnų knygelė su kortų išdėjimu“.) Pažymėtina dar viena detalė. L. Jakavičiaus kataloge yra registruojami du kalendoriai: „Kalendorius naujas“ ir „Simtmetinis kalendorius“. „Naujas kalendorius“ buvo leidžiamas 1902—1904 m. (paskutinis skirtas 1905 metams), o „Simtmetinis kalendorius“ išleistas 1905 m. (anksčiau jis nebuvo leidžiamas). Tuo būdu, vienas užregistruotas kalendorius buvo išleistas 1904 m. ir skirtas 1905 metams, o kitas pasirodė 1905 m. (Neturinčių paklausos senų kalendorių tokio pobūdžio leidiniuose nebuvo nė prasmės registruoti.)

K. Dransutavičiaus archyve esąs L. Jakavičiaus katalogas turi įrašą ranka: „Iš kalno meldžiu pinigus nesiųsti, nes atsitinka, kad visų reikautų knygų nėra“. Tas įrašas rodo, kad katalogas į šį archyvą pateko ne atsitiktinai — K. Dransutavičiui jį bus atsiuntęs pats L. Jakavičius. Spėjama, kad K. Dransutavičius mirė apie 1905 m. Aišku, katalogas galėjo būti siunčiamas, tik K. Dransutavičiui gyvam esant. Tuo būdu, L. Jakavičiaus hektografuotas katalogas buvo išspausdintas 1905 m.

L. Jakavičiaus katalogas buvo pirmas tokio pobūdžio leidinys Rusijoje, pasirodęs po spaudos draudimo. Jis užfiksavo paskutinių keliolikos spaudos draudimo metų spaudos produkciją, parėjusią į laisvos knygų prekybos apyvertą. Patį katalogą reikia įtraukti į ruošiamą lietuvių nacionalinę bibliografiją.

Du literatūros rinkiniai

1922 m. Maskvoje Vakarų Tautinių mažumų Komunistinio universiteto Lietuvių sektoriaus studentai išleido du grožinės literatūros rinkinėlius. 1922 m. pavasarį pasirodė storokas, mašinėle spausdintas rinkinėlis „Pirmoji vaga“. Viršelį jam nupiešė J. Pagoreckas. Į rinkinį įtraukti Komunistinio universiteto studentų A. Merkytės-Lavėnos Liudos, Jono Rutėnio, E. Marinskaitės-Jankūnaitės ir O. Janonytės eilėraščiai bei vienas vaizdelis. Juos redagavo lietuvių proletariškas poetas Artūras Regratis. Šio rinkinėlio neišliko.

1922 m. pabaigoje Maskvoje pasirodė nedidelis hektografuotas rinkinėlis „Diegai“. Apimtis — 12 puslapių. Jame buvo išspausdintas J. Rutėnio eilėraščių (p. 2) apie proletarų vaikų likimą — „Išblyškę vaikučiai beturčių žmonių.“ (Žurnale „Kolektyvas“, 1926, Nr. 24, p. 30 yra

išspausdinta dešimt šio eilėraščio eilučių.) Be to, rinkinėlyje išspausdinti trys prozos vaizdeliai. Viename rašoma apie žvalgybos suimtą ir nužudytą komunistą, kitame — apie tai, kaip žvalgybininkai kankina suimtą revoliucionierių, trečias vaizduoja socialinės nelygybės kontrastus. Bibliotekose rinkinėlio surasti nepavyko.

Duomenys apie minėtus rinkinėlius imti iš Maskvoje stiklografu spausdinto lietuvių žurnalo „Kolektyvas“ (1926, Nr. 24, p. 29—30). Jie papildė lietuvių proletarinės literatūros leidinių vaizdą ir tufėtų būti užfiksuoti nacionalinėje bibliografijoje.

Ispanijos kovų dalyvių lietuviški leidiniai

1936—1939 m. Ispanijos pilietiniame kare Respublikos armijos eilėse prieš fašistinius sukilėlius ir Vokietijos bei Italijos interventus kovojo daugiau kaip 80 lietuvių. Dalis jų žuvo fronte, kita dalis, pasibaigus pilietiniam karui Ispanijoje, 1939 m. pradž., pasitraukė į Prancūziją. Čia buvo įkurtos karo pabėgėlių ir buvusių tarptautinių brigadų savanorių stovyklos. Viena tokių stovyklų buvo Kamp de Giurse (Camp de Gurs), Žemųjų Pirėnų srityje, arti Baskų sienos. Šioje stovykloje buvo 26 lietuvių¹. Jie turėjo savo bibliotekėlę, dirbo aktyvų kultūros ir savišvietos darbą, išleido keletą hektografu spausdintų leidinių.

Apie Ispanijos pilietinio karo savanorių lietuviškus leidinius kai kurių duomenų pateikė karo dalyvis A. Tamošiūnas savo atsiminimuose². Šiuos leidinius epizodiškai liečia ir jų medžiaga operuoja J. Bulota monografijoje „A. Jasutis“ (V., 1961) ir straipsnyje „Ispanijos pilietinio karo tema lietuvių literatūroje“³. Tačiau detaliau bibliografiniu atžvilgiu tie reti ir reikšmingi leidiniai mūsų spaudoje nebuvo apibūdinti. Šio straipsnio tikslas — supažindinti su tais leidiniais bei jame išspausdinta medžiaga.

Lietuvių grupė Kamp de Giurso stovykloje turėjo savo bibliotekėlę, kurioje buvo apie 150 knygų lietuvių, ispanų, rusų, prancūzų ir kitomis kalbomis. Stovyklos biblioteka knygų gaudavo iš įstaigų bei atskirų asmenų. Savo knygų jai atsiuntė P. Cvirka. „Žemės maitintojos“ antraštiniame puslapyje buvo įrašyta: „Drąsiems vyrams. P. Cvirka“. Lietuviškų knygų iš JAV siuntė rašytojas R. Mizara, iš Kauno savo veikalo „Valsytė“ 1-ji ir 2-ji tomus atsiuntė prof. M. Riomeris, iš Alytaus — mokytojas K. Klimavičius ir kt. Lietuvių savanorių grupės biuletenyje „Už vielų“ (1939, Nr. 1, p. 8) dėkojama „visiems lietuviškų knygų, originalių ir vertimų, bei mokslo vadovėlių autoriams“ už jų padovanotas knygas. Bibliotekai reguliariai buvo siunčiamos visos geresnės naujos lietuviškos knygos⁴.

Lietuvių kultūros kampelis buvo papuoštas pačių stovyklos narių pieštais rašytojų M. Gorkio, J. Janonio ir A. Venclovos portretais, plakatu, kuriame buvo įmontuoti Žemaitės ir V. Kudirkos portretai, Dubingių apylinkių vaizdelis ir kt.⁵

Likvidavus stovyklą, biblioteka nebuvo išsaugota ir jos likimas tiksliai nėra žinomas.

Stovykloje veikė mokykla, buvo skaitomos paskaitos bei referatai. Štai keletas temų: apie Lietuvos geopolitinę padėtį (3 paskaitos), Gegužės

¹ Už Ispanijos laisvę. Lietuvių Ispanijos kovų dalyvių atsiminimai. V., 1957, p. 178.

² Ten pat, p. 423—424.

³ Tautų draugystė lietuvių ir rusų literatūroje. V., Valst. polit. ir moksl. lit. 1-klas. 1963, p. 107.

⁴ „Už vielų“, 1939, Nr. 1, p. 7.

⁵ Ten pat, p. 4.